

ВІДМОВА¹ ВІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НИХ

WAIVER OF OWNERSHIP OF MONUMENTS OF CULTURAL HERITAGE AS A BASIS FOR TERMINATION OF OWNERSHIP RIGHTS TO THEM

Менська О.А., к.ю.н.,
головний консультант відділу організаційного забезпечення діяльності
Першого заступника Голови Верховної Ради України
Апарат Верховної Ради України

У статті розглянуто відмову від права власності на об'єкти культурної спадщини² як підставу припинення права власності, аналізуються умови дійсності такої відмови та наслідки її застосування.

Цивільне законодавство передбачає різні підстави припинення права власності на майно, в тому числі й відмову. Водночас існують особливості здійснення права власності на об'єкти культурної спадщини, які встановлюються законом. Зокрема, авторка схильна думати, що з приводу відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини як самостійного способу припинення права власності має існувати спеціальне нормативно регламентоване правове регулювання у якості важеля, що забезпечить прогресивний та гармонійний розвиток системи збереження об'єктів вітчизняної культурної спадщини.

У роботі стверджується, що досі відкритими до вирішення лишаються питання про створення ефективної системи правового регулювання, яка б надала можливість упорядкувати процес та визначити конкретний механізм передачі об'єктів культурної спадщини, власники від яких відмовилися, іншим суб'єктам. Вочевидь, у цьому контексті варто переглянути державні підходи у царині здійснення права власності на об'єкти вітчизняної культурної спадщини в межах національного правопорядку.

У дослідженні окреслено загальні положення означеного у темі питання, а тому необхідним та важливим є подальше їх розроблення. Законодавче розв'язання порушених питань матиме непересічне значення для забезпечення законних прав та інтересів власників пам'яток, а також відповіді на багато інших, досі неврегульованих питань практичної спрямованості щодо добровільної відмови від об'єктів культурної спадщини, таких як: докладний механізм відмови від права власності на такі об'єкти; визначення і встановлення подальшого правового режиму об'єкта культурної спадщини, власник від якого відмовився; виникнення можливості права власності іншими суб'єктами за результатами такої відмови тощо.

Ключові слова: відмова, право власності, припинення права власності, майно, волевиявлення, об'єкт культурної спадщини.

The article examines the renunciation of property right of cultural heritage objects as the basis for the termination of ownership of them, analyzes the conditions for the validity of such a refusal and the consequences of its application.

Civil law provides for various grounds for the termination of ownership, including the waiver of ownership of property. At the same time, there are specific features of the exercise of ownership of cultural heritage sites, which are established by law. It is argued that the issues of creating an effective system of legal regulation, which would provide an opportunity to streamline the process and determine a specific mechanism for transferring cultural heritage objects, the owners of which have abandoned, to other entities, still remain open to solution. Obviously, in this context, it is necessary to revise the state approaches in the field of exercising ownership of objects of national cultural heritage within the framework of the national legal order.

The article outlines the general provisions of the question indicated in the topic, and therefore its further development is necessary. The legislative solution to the issues raised is of extraordinary importance for ensuring the legitimate rights and interests of the owners of monuments, as well as answers to many other still unresolved questions of a practical orientation regarding the voluntary renunciation of cultural heritage objects, such as: the mechanism for renouncing ownership of such objects; determination and establishment of the further legal regime of the cultural heritage object, the owner of which has refused; the emergence of the possibility of ownership by other subjects as a result of such a refusal, etc.

Key words: waiver, ownership, termination of ownership, property, expression of will, object cultural heritage.

Постановка проблеми. Нині, коли в Україні відбувається реформування ключових положень розвитку та докорінної перебудови вітчизняної правової системи, адаптивності її до міжнародних стандартів, створилися сприятливі умови щодо критичного переосмислення правових питань, пов'язаних з об'єктами, що сприяють персоналізації своєї історії. Йдеться про власну культурну самобутність, акумульовану в різних об'єктах культурної спадщини, які як транслятори національної ідентичності, концентруючи в собі «характер» нації, передають наступним поколінням її історичний код. Цьому певною мірою сприяла відмова від радянської концепції, за якої пріоритетною була соціалістична власність, а державна власність на об'єкти культурної спадщини вважалася винятковою.

Протягом тривалого часу, а саме у період перебування України в складі СРСР, вчені заперечували існування

об'єктів культурної спадщини як об'єктів права приватної власності фізичних та юридичних осіб. Це пояснюється тим, що тодішня державна політика встановлювала заборону приватної власності на значну кількість об'єктів, у тому числі й на об'єкти, що становили культурне надбання. Декрети та інші нормативно-правові акти того часу однозначно визначали історичну спадщину виключно як державну власність. Як відомо, якраз у той період були закладені правові основи нинішнього законодавства, що стосується об'єктів культурної спадщини, зокрема й щодо права власності на них.

Через те, що відносини у сфері припинення права власності на об'єкти культурної спадщини належним чином не проаналізовані, а наукова проблема добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини як підстави припинення права власності на них станом нате-

¹ Категорія «відмова» значиться у багатьох галузях як вітчизняного законодавства, так і у міжнародному праві. З огляду на це, уявляється, що питання її вивчення заслуговує на окрему наукову розмову, тому що сама правова конструкція відмови досі вважається неоднозначною, а подекуди і спірною, через що вимагає самостійного й ретельного аналізу. Тому для досягнення дослідницької мети у нашій науковій розвідці у межах цієї роботи основний акцент буде зроблено на характеристиці саме добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини, через що інші варіанти чи випадки відмови ми розглядати не будемо.

² У цьому дослідженні буде йтися про пам'ятки культурної спадщини за визначенням, яке надано у ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III, а тому тут і скрізь по тексту під поняттям «об'єкт культурної спадщини» ми розуміємо саме пам'ятку культурної спадщини у значенні, яке застосовується у вищевказаній статті. Однак зауважимо, що не йтиметься про наймача державної або комунальної квартири (будинку), тому що їхній правовий режим дещо інший, аніж той, про який ми будемо вести мову у названій науковій розвідці.

пер взагалі не розроблена, назріває необхідність у її науковому обговоренні. Зазначене й зумовлює актуальність та перспективність теми цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної для дослідження теми також підтверджується повною відсутністю наукових праць. У правовій науковій літературі досить докладно та всебічно досліджені питання припинення права власності на майно, проте більшість робіт присвячені загальній характеристиці припинення права власності чи припиненню права власності щодо спеціальних об'єктів. Попри це, відмова від речових прав на нерухоме майно, що є об'єктом культурної спадщини, виступає однією з найменш розроблених та досліджених у цивільно-науці підстав припинення права власності, дослідження об'єктів культурної спадщини як об'єктів цивільних прав також досить спорадичні. При цьому досліджень, присвячених питанням припинення права власності за вітчизняним цивільним законодавством, шляхом добровільної відмови від нього, не так вже і багато, а досліджень, які були би присвячені питанню відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини, нами взагалі не виявлено. Цілком можливо, що це пов'язано із практично повною відсутністю у вітчизняному законодавстві правової регламентації припинення права власності на об'єкти культурної спадщини шляхом відмови. На тлі цього доречно зазначити, що низка хоча і змістовних, але поки несформованих у цілісне самостійне дослідження наукових здобутків щодо питань, які стосуються відмови від культурного надбання, не містять потрібного для мети нашого дослідження науково-теоретичного підґрунтя та сталість змістовного навантаження, що не дає нам змоги відштовхнутися під час характеристики відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини у цій науковій розвідці.

Мета статті. Ключовий задум нашого дослідження полягає в тому, щоби здійснити теоретичний аналіз добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини як підстави припинення права власності на них, мотиви такої відмови та правові наслідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР, закріплює гарантії здійснення права власності та його захисту, зокрема у статті 1 Першої протоколу до неї декларується, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном [1]. Це положення відтворене й у галузевому вітчизняному законодавстві. Згідно з ч. 1 ст. 317 Цивільного кодексу України (далі по тексту – ЦК України), власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном, а відповідно до ст. 319 ЦК України, окрім іншого, власник розпоряджається своїм майном на власний розсуд і має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону [2]. Поміж іншим, як надання прав, так і покладання відповідних юридичних обов'язків не є абсолютним, оскільки кожен суб'єкт вправі відмовитися як від наданих йому прав, так і від покладених на нього обов'язків. Отже, добровільна відмова від права власності є невід'ємним правом. Водночас це резонує з викарбуваними положеннями в нормі Конституції України, яка декларує, що власність зобов'язує (ст. 13). Власне кажучи, на власника покладається тягар утримання майна, зокрема він зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено в договорі або законі (ст. 322 ЦК України). Тобто власність покладає на власника відповідні обов'язки, які створюють основоположну правову передумову для належного функціонування цивільного обороту. Проте часто-густо можуть мати місце ситуації, за яких власник не в змозі реалізувати обов'язок утримання належного йому майна, у тому числі й щодо об'єктів культурної спадщини, що може стати мотивом для відмови від здійснення правомочностей власника.

Причини для відмови від права власності на об'єкт культурної спадщини можуть бути різними, однак ми наголосимо лише на декількох, на наш погляд, найбільш імовірних та значущих. Перша полягає в тому, що об'єкти культурної спадщини вимагають значних фінансових вкладень, щоби підтримувати їх в автентичному стані. Особливо наголосимо, що власник зобов'язаний утримувати пам'ятку в належному стані, своєчасно провадити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування або знищення (ч. 1 ст. 24 Закону України «Про охорону культурної спадщини» – далі по тексту Закон № 1805-III) [3]. Адже величезна кількість таких об'єктів перебувають у дуже жалюгідному технічному стані, у крайній убогості, і пояснюється це найчастіше саме відсутністю у власника необхідних на те коштів (що вже само по собі нівелює решту небезпек), а тому неспроможність власника нести витрати на утримання пам'ятки є достатньо поширеним.

Іншим мотивом може виступати небажання власника пам'ятки узгоджувати всі свої дії щодо неї з уповноваженими на те органами, адже експлуатація пам'ятки повинна здійснюватися відповідно до режимів її використання, встановлених органами охорони культурної спадщини, у спосіб, що потребує якнайменших змін і доповнень пам'ятки та забезпечує збереження її матеріальної автентичності, просторової композиції, а також елементів обладнання, упорядження, оздобу. Також забороняється змінювати призначення пам'ятки, її частин та елементів, робити написи, позначки на ній, на її території та в її охоронній зоні без дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини (ст. 24 Закону № 1805-III). Таким чином, повсякчасне неухильне погодження власних дій із відповідним уповноваженим органом охорони культурної спадщини щодо належного їм майна спонукає власників до свідомої бездіяльності, яка може приректи пам'ятку до небуття. Більше того, відповідні норми приписують власникам за погодженням з органами охорони культурної спадщини організувати вільний доступ до пам'яток з метою їх екскурсійного відвідування (ст. 12 Закону № 1805-III). Не всі власники таких об'єктів мають бажання чи можливості організувати доступ до своєї власності. Усе це у своїй сукупності, окрім того, що спричиняє недбале ставлення до пам'яток і, як наслідок, їх знищення, може виступати мотивацією для відмови від права власності на них.

Припинення права власності на об'єкт культурної спадщини шляхом відмови від нього можна розцінювати власне як відмову у разі, якщо така відмова ініційована самим власником у спосіб, за умовами та чітко встановленими правовими вимогами, тобто тими, що юридично закріплені. Це забезпечена правом можливість власника вчиняти повноваження щодо розпорядження належним йому майном, у тому числі й дії, спрямовані на припинення права власності на це майно. Так, особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності (ч. 1 ст. 347 ЦК України). Інакше кажучи, під відмовою від права власності потрібно розуміти правомірну, закріплену та юридично забезпечену можливість управомоченим суб'єктом – носієм права, вчиняти дію розпорядження щодо належного йому майна, яка спрямована на безпосереднє, виключне й остаточне припинення у нього права власності і характеризується як одностороннє волевиявлення, спрямоване на розірвання правового зв'язку з майном. Особливо наголосимо, що порядок такої відмови вимагає обов'язкового волевиявлення вчинити дію розпорядження. Це важливо, оскільки сама по собі бездіяльність власника по відношенню до свого майна не повинна привести до втрати прав. Утім, в окремих випадках бездіяльність може бути витлумачена судом як відмова від права. Тому не потрібно відмову від права і відмову від здійснення права сприймати ні як синоніми, ні як тотожні правові явища. На цьому потрібно акцентувати, адже

далі по тексту нашого наукового пошуку ми згадаємо про випадки, за яких правовласник не має наміру відмовлятися від права власності на об'єкт культурної спадщини, однак таке право на вказані об'єкти в нього припиняється.

У випадку з об'єктами культурної спадщини власник, маючи намір відмовитися від права власності на такий об'єкт, повинен заявити про свою відмову як про правоприпиняючий факт, що має поєднати беззаперечність у чіткості, зрозумілості, беззастережності й власної волі (іншими словами, бути свідомим), з активно вираженим актом волевиявлення, який впливає з його поведінки, тобто свідчить про намір не зберігати за собою правомочностей власника на це майно, й не повинен містити яких-небудь застережень чи умов. Це має ґрунтовне правове значення, позаяк у випадку, коли власник, заявивши про намір не залишати за собою прав на це майно, не здійснює жодних активних дій, наприклад, не звернувся до органу реєстрації, він продовжує нести всі повноваження власника, в тому числі й ризик випадкової загибелі або пошкодження майна. Тому припинення права власності на об'єкт культурної спадщини можна вважати добровільним у тому випадку, якщо власник своєю волею ініціює припинення належного йому права на об'єкт культурної спадщини у спосіб, передбачений законом.

Важливо уточнити, що йдеться саме про добровільну відмову, оскільки існують ситуації, за яких відмова від права власності на об'єкт культурної спадщини виступає не правом особи, а його обов'язком. Такі випадки нормативно встановлені для недобросовісних власників пам'яток, котрі своїми діями (бездіяльністю) спричиняють загрозу їх пошкодження або причетні до їх знищення. Так, якщо власник своєю поведінкою (в результаті дій або бездіяльності) безгосподарно ставиться до пам'ятки культурної спадщини і їй загрожує пошкодження або знищення, відповідний орган охорони культурної спадщини ініціює процедуру викупу такого об'єкта (ст. 352 ЦК України).

Зауважимо, що вказана норма з радянських часів не втратила свого правового значення й донині, оскільки повністю була перенесена з положень статті 136 ЦК УРСР 1963 року до чинного Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III із дублюванням у ЦК України, чим власне був і дотепер нормативно збережений тодішній порядок викупу пам'яток. Ця норма, як рудимент радянської влади, нами вже піддавалася ґрунтовному аналізу та не компліментарній критиці. Авторка за описаних у статті обставин, окрім іншого, зазначала, що право власності на пам'ятку у власника припиняється, зокрема, й незалежно від його волі, і він має тільки вельми абстрактну можливість вплинути на викупну ціну пам'ятки на етапі її погодження між сторонами [4, с. 116]. Себто у цьому положенні наявна ситуація, за якої власник такими своїми діями не має наміру відмовлятися від власності, відповідно це не може розглядатися як добровільна відмова від права власності, оскільки правовою підставою для відмови у вищеописаному буде саме рішення суду. Тому не варто плутати власну волю при відмові й практичну її відсутність при примусовому відчуженні шляхом викупу, тому що існують деякі особливості щодо цього. Найперше власник у такому випадку не відмовляється від правомочностей власника добровільно, така відмова деякою мірою вважається санкцією, і сутність її полягає у настанні несприятливих юридичних наслідків. У зв'язку з цим застерігаємо наперед, що у цій науковій розвідці ми не ототожнюємо і не протиставляємо поняття «відмова» з поняттям «відчуження».

Відмова у найзагальнішому значенні виступає свого роду зреченням прав за власним волевиявленням особи, тоді як під відчуженням розуміється перехід (перенесення) прав від однієї особи на користь іншої, яке може здійснюватися як за власною волею, так і поза нею, усупереч волі або без її врахування (без домовленості); може бути оплат-

ним і безоплатним, хоча в обох випадках матиме місце розпорядження, і кінцевим результатом у вищевказаних діях буде тотожний за змістом правовий наслідок, а саме припинення належних особі прав. Зрештою, під час відчуження необхідною є наявність двох сторін: в однієї право припиняється (на підставі правоприпиняючого юридичного факту), а в іншій таке право відповідно виникає (на підставі правонабуваючого юридичного факту). При відмові не відбувається правонаступництво, а здійснюється тільки припинення прав у особи, яка відмовляється від них (таким чином, відбувається своєрідна трансформація правовідношення). Проте зауважимо, що із практичної точки зору не вважаємо принциповим, яким чином об'єкт культурної спадщини буде врахований для мети збереження його цілісності та автентичності – як викуплене майно чи майно, від якого власник відмовився сам. Головне полягає в іншому – якою буде його майбутня доля.

За усталеним правилом, відмова від права власності є одностороннім правовим актом, оскільки власник висловлює тільки власну волю, спрямовану на припинення у нього права власності на певне майно без адресної вказівки, що ця відмова відбувається на користь тієї чи іншої особи (або держави). Якщо це положення застосувати до об'єкта культурної спадщини, то слід зазначити, що, з одного боку, його можна вважати цілком логічним, оскільки тим самим не визначається, хто стає власником майна, від якого відмовилася особа, а з іншого – зрозуміло, що право власності не набуває будь-яка фізична або юридична особа, інакше власник міг би укласти з кимось із них договір про відчуження майна, а не відмовлятися від нього (саме так формується механізм двостороннього правочину). Підкреслимо, що сама по собі відмова не є підставою перенесення прав на іншу особу. Специфічність відмови від права якраз полягає в тому, що *правовласник бажає припинити лише своє право (і цим обмежується)* (курсив наш – О.М.), не розглядаючи інші ймовірні наслідки, а все, що перебуває за цим, є наслідком інакших юридичних фактів. Попри це, у стосунку до об'єктів культурної спадщини, з нашого погляду, відмова від права власності на них не може породжувати автоматичного припинення зобов'язань.

Слід пояснити, що традиційно припинення права власності відбувається на підставі правочинів: купівлі-продажу, дарування тощо, в результаті чого правомочності власника виникають в іншій особі. Однак, зважаючи на те, що у сфері охорони й збереження національного культурного надбання поєднуються як приватні, так і публічні інтереси, не вбачається можливим виходити винятково з цивільно-правового принципу добровільності. Авторка поточної наукової розвідки схиляється до думки, що добровільна відмова від права власності у питаннях, які стосуються об'єктів культурної спадщини, повинна здійснюватися через адресну відмову: або на користь територіальної громади, або перейти у власність держави³. У такому випадку нормативно повинно бути визначено, хто набуватиме права на цей об'єкт. Таким чином, мову потрібно вести про укладення угоди про передачу права власності на об'єкт культурної спадщини. Опосередковано на це також вказує зобов'язання власника звернутися до відповідного органу охорони культурної спадщини, дії з яким повинен узгоджувати власник за приписами ч. 2 статті 18 Закону № 1805-III. У такий спосіб законодавець визначив спеціальне приписання щодо здійснення права власності на об'єкт культурної спадщини. Але попри це, розбіжність якраз

³ Попри відсутність нормативного визначення «державна власність», сполучаючись з іншими об'єктами права державної власності, такий об'єкт знеособлюється та відповідно припиняє бути як самостійний об'єкт права приватної власності конкретної особи-власника і стає об'єктом права державної власності у значенні «культурне надбання Українського народу» (що є спорідненим за змістом, хоча й не тотожним до поняття «об'єкти власності Українського народу»), при цьому не втрачаючи ані свого статусу об'єкта культурної спадщини, ані своєї автентичності.

полягає в тому, що ні ЦК України, ні Законом № 1805-III не встановлено суб'єкта придбання права власності в разі добровільної відмови. Такий підхід також не видається бездоганим, якщо врахувати що і дотепер утримування об'єктів культурної спадщини більше, аніж будь-коли забезпечувалося в основному коштом небайдужих меценатів, громадських організацій, волонтерів. Цей обережний натяк ніби окреслює, що нормативна означеність й закріплення норми про виникнення в силу закону права публічної (державної) власності на об'єкт культурної спадщини, власник від якого відмовився, призвело би до покладання на державний (місцевий) бюджет додаткових витрат для їх подальшого утримання.

Потрібно також мати на увазі і те, що попри декларування недопустимості приватизації деяких видів об'єктів культурної спадщини, держава не в змозі утримувати таку кількість пам'яток у призмі вимог щодо належного для збереження їх автентичності стані. Зважаючи на таке, видається, що тут є резерв для конкретизації та доповнення законодавства нормативним приписом щодо подальшого утримання об'єктів культурної спадщини, власники від яких відмовилися. Вважаємо за доцільне додати децицію визначеності у законі, де було би прямо встановлено, хто буде набувати правомочності власника на це майно – територіальна громада, конкретні фізичні або юридичні особи, зазначені попереднім власником або держава в цілому. І оскільки, традиційно правові механізми побудовані у такий спосіб, щоб не порушувалися права та інтереси інших учасників правовідносин, нормативне окреслення щодо цього є важливим як для цивільного обороту, так і для збереження вітчизняного культурного надбання.

Як і заповідають державні норми, у разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову, а у випадку відмови від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру (ст. 347 ЦК України). У такий спосіб законотворцями було визначено момент припинення права власності, яким вважається вчинення дій, які однозначно свідчать про таку відмову. Тобто власник зобов'язаний учинити за приписами вказаної статті, оскільки, нагадаємо, власність зобов'язує. Однак за відсутності у чинному законодавстві правил щодо порядку відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини, за загальними принципами та логікою ЦК України відмова від права власності не повинна виступати у якості односторонньої дії власника (хоча він вчиняє її на власний розсуд та за власними переконаннями), зокрема, на це вказує вимога доведення до відома уповноваженого реєстраційного органу та процедури внесення відповідного запису до реєстру речових

прав на нерухоме майно [5; 6], завдяки чому знімається невизначеність у праві на таке майно.

Наостанок зазначимо, що вимога звернутися до органу державної реєстрації прав на нерухомість із відповідною заявою про відмову від усіх прав власника відповідає положенням та логіці чинного законодавства, зокрема того, яке регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, і спрямоване на забезпечення визнання та захисту державою таких прав. Однак змушені наголосити, що це законодавство не співвідноситься із механізмом внесення потрібних відомостей до відповідних реєстрів пам'яток культурної спадщини при відмові від прав них. Тому ми вбачаємо, що у межах цієї роботи значущим є висновок щодо процедурного визначення та нормативного орнаментування законодавства про державну реєстрацію прав на нерухоме майно, яке є об'єктом культурної спадщини, чітким, послідовним механізмом щодо добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини.

Висновки. Останнім часом Україна все більше активізує інтеграційні процеси саме в культурній сфері, однак ключові труднощі полягають в тому, що проблема впровадження майнових відносин між власниками, балансоутримувачами, відповідними державними інституціями у володінні яких перебувають об'єкти культурної спадщини виникають набагато швидше, аніж законотворці встигають відповідно на них реагувати, приймаючи якісні нормативно-правові акти. Сучасний стан розвитку вітчизняної правової політики у сфері охорони національного культурного надбання ілюструється кричущими проблемами, які виникають у процесі застосування правових норм між усіма суб'єктами у володінні, користуванні та розпорядженні яких вони перебувають.

Прогалини у правовій матерії щодо порядку й процедури добровільної відмови власника від належних йому правомочностей у стосунку до об'єктів культурної спадщини, резонно породжують важливі для розв'язання правові питання, відповіді на які допоки відсутні, а висловлені авторкою поточної наукової роботи власні міркування продемонстрували, що добровільна відмова від права власності на об'єкти культурної спадщини незаслужено обійдена дослідницькою увагою, між тим питання варті серйозної наукової зацікавленості. З огляду на це, виконане теоретичне спостереження повністю не вичерпує означеного питання, а тому дослідження теми здійснення права власності на об'єкти культурної спадщини матимуть своє продовження. Уявляється, що окрім продовження наукової дискусії із означеного питання, ми репрезентуємо погляд на досі не досліджену проблему, а наші міркування можуть послужити підґрунтям для закладення законодавчого підмурка до проблематики добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини та правових наслідків такої відмови.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 20.03.1952 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_535#Text (дата звернення 19.04.2021).
- 2 Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 29.06.2021).
- 3 Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1805-14#Text> (дата звернення 29.06.2021).
- 4 Менська О.А. Застосування принципу *numerus clausus* при визначенні переліку підстав примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 114–117.
- 5 Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#n365> (дата звернення 29.06.2021).
- 6 Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 553) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#n23> (дата звернення 29.06.2021).